

Нотатки з Брюсселя. Українська економіка: шлях вперед після року політичної турбулентності

Нотатки з [публічної дискусії](#), яка відбулася у Брюсселі 28 травня і була організована незалежним аналітичним центром *Bruedel* у партнерстві з Центром економічної стратегії та Українським офісом зв'язку аналітичних центрів у Брюсселі при підтримці міжнародного фонду «Відродження».

Нещодавно вибравши нового президента, українці готуються до голосування за новий національний парламент вже у липні. Новий уряд буде відповідати за українську економіку протягом наступних п'яти років. Ця політична зміна відбувається, на фоні поступового відновлення української економіки від глибокої економічної кризи 2014-15 років, перебуваючи під тиском високого суверенного боргу та агресивної російської політики.

Під модерацією Олени Карбоу, виконавчого директора Українського офісу зв'язку аналітичних центрів у Брюсселі, на публічній дискусії, обговорювалися основні проблеми для української економіки в найближчі роки. Як нова влада може вирішити існуючі виклики, яку роль Європейський Союз та інші міжнародні партнери можуть зіграти у підтримці України на шляху до сталого економічного зростання.

Гліб Вишлінський, виконавчий директор Центру економічної стратегії, презентував загальну картину щодо важливих особливостей української економіки. Її сильні сторони полягають у малому дефіциті бюджету від 2 до 3 відсотків ВВП на рік з 2015 року та відносно невеликому дефіциті поточного рахунку платіжного балансу менше 4 відсотків. Слабка сторона економіки проявляється у порівняно низькому економічному зростанні, низьких прямих іноземних інвестиціях (ПІІ) та скороченні робочої сили.

Пан Вишлінський оптимістично оцінює умови торгівлі України у 2019 році та очікуване оновлення українського суверенного кредитного рейтингу в 2021 році. Проте він також вказує на кілька ризиків, що загрожують економіці. По-перше, 20 мільярдів доларів державного зовнішнього боргу має бути погашено протягом наступних трьох років, це велика сума з урахуванням того, що вона еквівалентна загальному резерву Національного банку України. Значна частина цієї заборгованості — перед МВФ та іншими міжнародними інституціями. По-друге, через те, що контракти на транзит природного газу з Росією закінчуються наприкінці 2019 року, Україна може втратити до 4% ВВП, які вона отримувала в якості плати за транзит. Нарешті, пан Вишлінський стверджує, що політична непередбачуваність є загальною загрозою для української економіки через її вплив на учасників ринку, особливо на інвесторів.

З огляду на цю ситуацію пан Вишлінський рекомендує кілька заходів економічної політики, які має проводити новий український уряд. Перш за все, стверджує він, новий уряд повинен підтримувати макроекономічну стабільність, будучи фінансово обачливим і підтримуючи незалежність центрального банку. Це дозволить зберегти і продовжити довіру кредиторів до країни. По-друге, необхідно вжити декілька заходів для підвищення продуктивності. Земельна реформа може поліпшити розподіл поки що не використовуваних сільськогосподарських угідь, приватизація державних підприємств у таких секторах, як електроенергетика або транспорт, може підвищити ефективність, а лібералізація контролю за капіталом та покращення митних процедур можуть покращити спроможність українських компаній змагатися на глобальному ринку.

Не менш важливі політики повинні бути впроваджені поза економікою. Пан Вишлінський підкреслює той факт, що поширена корупція та відсутність довіри до органів судової влади є двома найважливішими перешкодами для іноземних інвестицій та збільшення банківського кредитування. Тому для встановлення верховенства права в Україні він рекомендує перезапустити судову реформу, а також реформувати розслідування економічних злочинів. Оскільки Україна стикається зі скороченням чисельності робочої сили, пан Вишлінський рекомендує стимулювати збільшення трудової активності населення завдяки реформуванню дитячих садків, вищої освіти, переосмисленню міграційної політики та збільшенню інвестицій в охорону здоров'я, які є порівняно низькими. Нарешті, пан Вишлінський стверджує, що перспектива членства в Європейському Союзі має важливий вплив на економічне зростання і тому кроки до нього мають бути продовжені наступним урядом.

Олена Флорес, директор з міжнародних економічних і фінансових відносин у DG ECFIN, презентувала бачення Європейської Комісії щодо української економіки. Вона розпочала з вдячності за досягнення в Україні,

підкреслюючи, що зростання було позитивним, починаючи з піку конфлікту в 2016 році, що є загалом гарною ситуацією, і що державні фінанси були консолідовані і добре керовані. Крім того, інфляція знизилася, і курси валют залишалися стабільними протягом останніх кількох років. Ініційовано чимало реформ, часто мотивованих або навіть модернованих через партнерство з ЄС. Пані Флорес наголошує, що ЄС не тільки надає технічну підтримку та бере участь у діалозі щодо політики, а й мобілізує великий обсяг капіталу для підтримки зусиль з реформування в Україні.

Окреслюючи перспективи, пані Флорес визначила низку проблем. По-перше, макроекономічна стабільність - це постійний виклик, який необхідно ретельно контролювати. По-друге, майбутні виплати боргів вимагатимуть від українського уряду виходу на ринки. Особливо в нинішніх умовах політичних змін, деякі ринки, що розвиваються, сприймаються як ризиковані позичальники, тому українському уряду буде важливо домогтися позитивного ставлення до ринку українських цінних боргових паперів.

Пані Флорес наголошує на декількох реформах, які необхідно вирішити, щоб продовжувати трансформацію української економіки. Останнім часом були прийняті важливі реформи у сфері боротьби з корупцією, і пані Флорес заявила, що зараз Європейська Комісія спостерігає за впровадженням нового законодавства, сподіваючись, що українська влада також буде моніторити його ефективну імплементацію. Що стосується державних підприємств, вона каже, що нинішній процес вдосконалення їх управлінських структур рухається в правильному напрямі, але його потрібно довести до кінця. Хоча вона погоджується з п. Вишлінським, що певні ДП необхідно приватизувати, вона також зазначає, що це має відбуватися впорядковано і ефективно, щоб уникнути помилок, які були зроблені в інших країнах.

У енергетичному секторі, який є дуже важливим і пов'язаний з проблемою корупції, пані Флорес зазначає, що впровадження нового законодавства про ринок електроенергії та газу є повільним і потребує прискорення. Для сприяння іноземним інвестиціям, які необхідні для подальшого економічного зростання, український уряд повинен здійснити реформи, зазначені в Угоді про асоціацію з ЄС. Пані Флорес визнає, що земельна реформа є важкою, але зазначає, що це дуже важлива реформа, оскільки сільське господарство є найважливішим сектором для досягнення наступного етапу зростання. Нарешті, реформа податкової та митної служби має бути спрямована на розділення цих двох служб.

У фінансовому секторі пані Флорес стверджує, що одним з найважливіших завдань є управління незабезпеченими кредитами та розробка незалежної системи нагляду. Нарешті, вона наполягає на тому, що економічне зростання в Україні має стати більш інклюзивним, що може бути досягнуто через реформи освітніх, пенсійних та медичних систем.

Марек Дабровський, науковий співробітник-нерезидент в Bruegel, сумнівається, що реформи будуть запроваджені в найближчі два роки через парламентські вибори та формування нового уряду. За його словами, він не настільки оптимістичний, як інші щодо боргу України, не тільки тому, що його загальний рівень є високим, але особливо тому, що значна частина паперів випущена в іноземній валюті. Хоча обмінний курс залишався стабільним протягом останніх років, економічний шок може легко призвести до значного збільшення українського боргу, що підштовхне його до 100 відсотків ВВП.

Пан Дабровський стверджує, що нинішнє позитивне ставлення ринку до України обумовлене підтримкою ЄС і МВФ, які виступають в ролі кредиторів останньої інстанції. Він застерігає, що якщо виникнуть сумніви щодо підтримки цих інституцій, Україна може дуже швидко збанкрутіти. Невирішені політичні та військові конфлікти, а також розуміння, що українська економіка стоїть на крихкій макроекономічній основі, є перепорою для іноземних та вітчизняних інвесторів, за словами пана Дабровського.

Друге питання для пана Дабровського — фінансова стабільність. Незважаючи на величезні зусилля центрального банку та уряду, неповернені кредити все ще перевищують 50 відсотків, за даними звіту МВФ. Щоб уникнути банківської кризи, потрібно буде вкласти в український банківський сектор ще 7 - 8 мільярдів доларів. Щоб забезпечити стабільність українського фіскального балансу, пан Дабровський вважає, що необхідно реформувати пенсійну систему, яка досягає 10 відсотків ВВП, щоб обмежити кількість бенефіціарів.

Що стосується реформи енергетичного сектору, пан Дабровський бачить прогрес у новому газовому законодавстві, але проблеми з впровадженням цього законодавства та запланованої реструктуризації «Нафтогазу». Він підкреслює важливість загального регулювання енергетичного ринку, особливо електроенергії, де корупція є великою проблемою. Щодо земельної реформи та приватизації держпідприємств, пан Дабровський погоджується з іншими учасниками дискусії, що це важливі пріоритети, які можуть стримати корупцію та покращити бізнес-клімат.

Нарешті, пан Дабровський пропонує конституційну реформу, щоб позбутися двох керівників у виконавчій владі, яке породжує суперництво. Це полегшить формування парламентської більшості та зменшить кількість суперечливих та неясних правил. Крім того, він критикує змішану виборчу систему, яка, за його словами, створює корупцію, чинний закон щодо фінансування партійних і виборчих кампаній, а також правила більшості, які, на його думку, необхідно коригувати. Пан Дабровський вважає децентралізацію важливим проектом, який до цього часу виконаний лише частково. І хоча реформа судової системи та поліції розпочалася, вони ще далекі від виконання. Крім того, реформи СБУ та державного управління є необхідними, але все ще відсутні, за словами пана Дабровського. Ці реформи, на його думку, надзвичайно важливі для боротьби з корупцією, зниження неефективності та поліпшення загального бізнес-середовища.

Іван Міклош, голова Стратегічної консультативної групи з підтримки українських реформ, каже, що він погоджується з оптимістичною оцінкою пана Вишлінського про короткострокову перспективу, але, як пан Дабровський, більш песимістичний у довгостроковій перспективі. Розглядаючи досягнення українського уряду за останні п'ять років, пан Міклош оцінює, чому не було зроблено більше. Хоча, з одного боку, існували нереалістичні очікування щодо того, що може бути досягнуто, з іншого боку, також існує відсутність політичної волі та лідерства для подальших реформ. Після розпаду Радянського Союзу олігархічна система заповнила вакуум влади в Україні. Він стверджує, що ця система змінилася лише з початку російської агресії. Розвиток відбувається, головним чином, через появу національного консенсусу, що Україна повинна рухатися до членства в ЄС.

Але економічний спад після Майдану розчарував багатьох людей, і навіть якщо фактичний рівень корупції зменшився, громадяни все ще розчаровані, оскільки очікували припинення корупції. Саме в цьому контексті пан Міклош піднімає питання про дисфункціональний політичний процес, де прийнято лише 30-40% законодавчих пропозицій уряду. Проте він бачить надію в групі нових, молодих членів парламенту, які наполягають на реальних реформах і, незважаючи на те, що вони представляють різні партії, співпрацюють для прийняття законодавства про реформи, що наближає Україну до ЄС.

Пан Міклош очікує, що частка депутатів, які просувають реформи, збільшиться в новому складі парламенту. Крім того, оскільки Україна потребуватиме підтримки міжнародних фінансових інституцій та доброї волі ринків, зовнішній тиск на уряд для продовження реформ не припиниться. Це є підставою для оптимізму пана Міклоша щодо продовження реформ в Україні.

Проте пан Міклош також бачить аспекти, які загрожують зусиллям українських реформ. Він стверджує, що реформи потребують лідерства, публічної відповідальності за них та ефективної комунікації. Публічна відповідальність за реформи означає, що уряд має власну мотивацію до проведення реформи, коли отримані вигоди визнаються важливими для країни. Пан Міклош побоюється, що після 2021 року, коли було рефінансовано велику кількість зовнішнього боргу, зовнішній тиск з боку таких установ, як Міжнародний валютний фонд, зникне, і уряд не зможе знайти достатню підтримку для подальших реформ.

Під час сесії питань-відповідей аудиторія підняла питання щодо залежності України від російського газу, вірогідності та наслідків потенційного дефолту суверенного боргу в Україні та компромісу між довгостроковими вигодами від реформ та короткостроковими адаптаційними витратами під час їх впровадження.

Що стосується енергетичної залежності, пан Вишлінський підкреслює, що, хоча Україна не купує жодного газу з Росії, вона дуже залежить від Європейського Союзу. Пан Міклош додає до цього, що Україна прагне бути самодостатньою через внутрішнє виробництво до 2020 року. Учасники дискусії погоджуються з тим, що дефолт України буде великим ударом для її репутації і, швидше за все, призведе до краху у банківському секторі. Загальний ефект від дефолту — зниження рівня життя українців. Однак експерти також погодилися з тим, що погашення

зовнішнього боргу протягом наступних трьох років не повинно бути проблематичним, якщо новий уряд залишатиметься на шляху до здійснення реформ і підтримуватиме відповідальну фіскальну політику.

Обговорюючи витрати на реформи, учасники дискусії загалом вважають, що необхідні реформи можуть бути здійснені без великих поступок з боку широкої громадськості. Пан Вишлінський говорить, що не потрібно вживати надзвичайно непопулярних заходів, і що програми МВФ явно непопулярні серед еліт і корумпованих олігархів, але не є проблемою для звичайних громадян. Пан Дабровський додає, що швидкі реформи зазвичай призводять до швидких результатів, тому реформи, які Україна має запровадити, не дуже болючі.

Нотатки Майкла Балтенспергера, наукового співробітника Bruegel з дискусії The Ukrainian economy: the way forward after a year of political turbulence, яка відбулася в Брюсселі 28 травня 2019 року.

Відео публічної дискусії англійською мовою можна послухати за [наступним посиланням](#).

Бекстейдж-подкаст після події з Глібом Вишлінським та Марекком Дабровським англійською мовою можна знайти [тут](#).
